

Karaölüm Çetesi

ÇOCUKLUĞUMDAN beri, o kadar çok Amerikan filmi seyrettim ki, artık Amerikalıların tarihini, dünkü ve bugünkü yaşayışlarını, sosyal meselelerini, su gibi biliyorum... Eğer, bu bilgimde bir yanlış anlama varsa, vebali gine Amerikalıların boynuna... Onların filmlerinde yılan hikâyesine dönen bir şimal cenup tarihi vardır. Gene yılan hikâyesi, haydutluklar vardır. Bir de zıp zıp zıplanan gürlüğü vardır. Fakat Amerikalılar, bu hikâyelerin hepsini tathya bağlarlar; ismi; «Happy End»dir. Bütün ibret ve saadet verici sonuçlarına rağmen, Amerikan filmlerinin yıllardan beri bende bıraktığı intiba, deli gibi birbirini öldüren, deli gibi terter tepinen insanlar olduğudur. Bu hengâmede iyilik, saadet, ibret; kötülüğe, haydutluğa bir at başı veya bir göğüs farkı ile galebe çalar ki, bu Amerikada iyiliğin rejisör marifetiyle kötülüğe zorla galip getirildiği hissinin insanı uyandırıyor. Sonra Amerikan filmlerinin her seyircisi kolay kolay ders-i ibretin işin sonunda farkına varamıyor. Bunun en açık misali, İstanbulda kurulan KARAÖLÜM ÇETESİ'dir. Gazetelerde bilmem bu haberi okudunuz mu?.. Bir hastahaneden yediyüz küsür şişe penisilin çalan çocuklar, açık açık bu işleri Amerikan filmleri içinde birazlık sanat eseri deyebileceklerimiz yok mudur. Devede kulak.. Öyle anıyorum ki, onların anlayışı ile, sadece bizim değil, bütün dünyanın anlayışı, dünya görüşü arasında dağlar dereler var. Bakarsanız, aşalık, namussuz, katil birisi, ya aşk veya para uğruna namuslu bir insan olarak karşınıza çıkar. Filmde bile bu namuslu adama (!) korka korka bakarsanız. Belki Amerikanın tarihi, kaynaşmalar, yerleşmeler, başıboş insanların bir millet olarak kurulması realitesi budur. Fakat biz, eski dünyahılar onların realitesini anlamaktan aciziz. Türkiyedeki cinayetlere bakarsak, bunların yüzde beşi bile Amerikalıların cinayetlerine benzemez. Katillerin hemen hemen hiç biri profesyonel değildir. Biz, namus şeref için, haysiyet için, masum aşklarımız için tabii kendi anlayışımıza göre adam öldürürüz. Fakat Amerikalılar, filmlerinde bile adam öldürmek için adam öldürürler. Adam soymak için adam öldürürler. Şiddetle iddia ederim; biz, bu devirleri geçirelli en az iki yüz sene oldu. Bizim zavallı hırsızlar, karınlarını doyurmak için çalarlar. Başka türlü mü nadirattandır. İş böyle düşününce, Amerikan filmleri bizim memleket için ahlâk bozucudur. Sadece bizim için mi... Eski dünya için de... Bir kaç yıl evvel, Türkçeden Almanyaya hikâyeler, kitaplar tercüme eden aziz dostum Dr. Kissling'de Almanyada oynayan Amerikan filmlerinin Alman gençliğinin ahlâkını nasıl bozduğunu yana yakıla bana yazıyordu. Fakat maalesef, bu işe çare yok (Sonu 2. de) Samim KOCAGÖZ

Köylüler

Kemal İncesu

1940'daki tasviye tartışmasının gerçek mahiyeti nedir?

1 — İkinci dünya harbi başladığı sırada, memleketimizde mevcut diktatörlük, geleceğini sağlamak üzere dışarda faşist istilâcılara kur yapmakta kalmıyor, içerde hoşnutsuzluğu artan halk çoğunluğu karşısında da baskısını artırıyordu.

Bu arada diktatörlük partisi, Halk evlerini, gençleri çekip toplayan birer propaganda yuvası halinde kullanmak istiyordu. Evler, fikir ve sanat sahasında türlü aldatici ve oyalayıcı tezahür ve neşriyatla beraber, 939 senesi sonlarında 40 dan fazla dergi çıkarıyorlardı.

Fakat ne olursa olsun, memlekette gençler arasında yer yer antifaşist ve iletî temayüllü hareketler ve serbest neşriyat da durmuyordu.

Evler görevlerini yapamıyorlar mıydı? Halk Partisi genel sekreterliğinin ilgililere yaptığı ağır lisanlı ve gizli bir tamimde bilhassa neşriyat meselesi ele alınıyor; dergilerin gençler için çıkarıldığı belirtiliyor ve gençlerin alâkası temin edilmedikçe «dergilerin bir çok masraflarla neşirinden bir fayda olamayacağı» yazılıyordu (Tamim no. 1603, tarih 24 Aralık 939).

Tamimi takip eden günlerde yeni bir gayretle bu kötü işde çalışmaya başlayan evlerin başında her halde Eminönü Halkevi geliyordu. Bu evin edebiyat komitesi, konu üzerinde önemle durarak, iktidar partisinin vesayeti dışında kalan genç sanatçılar hakkında gerekli bilgi edinmek ve temas sağlamak işine girişiyordu. Komite 940 ocak ayının ilk günlerinde yaptığı toplantıda (1) bir de genç şairler gecesi tertibine karar veriyordu.

Fakat sadece aile toplantısı misali bir gece terkibinden ne çıkardı?

2 — 6 Ocak 1940 tarihli İstiklâl gazetesinde Gavsî Halit Ozansoyun «Tasviye lâzım» başlıklı bir yazısı da bulunuyordu. Bu yazıda bazı genç sanatçılardan bahsedilerek «Türk sanatında programlı, kültürlü bir neslin yetiştiğini duvar afisleri yapıp sokaklara mı asalım -deniyordu.- Hayır bir çare var: Tasviye! Sanat ve zevk ölçülerimizde tasviye».

Bir gün sonra Vâ-Nü da Akşam gazetesindeki sütununda aynı konuyu ele alıyordu. «Sanat ve zevk ölçülerimizde tasviye lâzım mı? Fakat ne mukabilinde? Program dedikleri şey nedir? Cidden kültürlü, cidden seleflerine faik olmasını temenni ettiğimiz yeni imzalar bize şark âlemini mi, garb âlemini mi alacaklar? Hele bir yol açsınlar. İrfan sahanızda öyle hoş arsalarımız var ki kimsenin binası yıkılmıyarak şaheser saraylar kurmak mümkündür!»

Aynı günlerde Nusret Safa Son Posta gazetesinde gençler arasında, Şevket Rado Akşam gazetesinde eskiler arasında (2) anket yapmağa başlıyor ve konu bir anda İstanbul dirije matbuatının günlük meseleri halini alıyordu

(1) — Toplantıda Ağah Sırrı, Mukrinin Halil, Süheyl Ünver, İskender Fahrettin Naki Tezal, Şukufe Nihal, Halide Nusret, Muazzez Kaplanoğlu, Fethi Tevetoğlu, İsmet Rasim (Tümtürk), Emin Ulgoner, Nusret Safa Coşkun.. Ve Gavsî Halit Ozansoy vardı.

(2) — Bu ankete Yusuf Ziya, Orhan Seyfi, Mithat Cemal, Halit Fabri, Burhan Cahit, Mahmut Yasarı, Sukufe Nihal Nurullah Ata cevap vermiştir.

(Sonu 2. de) Lütfi ERİŞÇİ

Güdümlü San'at

NURULLAH ATAÇ'ın yeni bir kitabı çıktı: «Sözden Söze». Bu küçük kitapta «Gençlere Öğüt» başlıklı söyleyişten bir parçayı beraber okuyalım:

«Çoktandır gençlerin yazılarını, hele hikâyelerini, romanlarını okumuyorum, daha doğrusu okumak istesem de okuyamıyorum, dilleri, türkçeleri hoşuma gitmiyor da ondan. Bunun için Suut Kemal Yetkin'in onların çoğunu sanatçı olarak çok bir takım toplum sorularıyla uğraşmaları göstermesi ne kadar doğrudur, bilemem. Ama Suut Kemal Yetkin, yazısının sonlarına doğru: «Sanattan başka bir şey düşünmeyen gerçek romancı yazdığı bir iç baskısından tesiriyle yazar. Bir meseleyi ortaya atmak, bir düşünceyi yaymak veya savunmak için yazılmış tek bir sanat eseri gösterilemez» deyince ben bir duruyorum: gençleri savunacak değilim, ancak böyle öğütlere kapılmamaları da dilerim. Çünkü, Suut Kemal Yetkin'in söylediğinin tersine olarak: «Tek bir sanat eseri gösterilemez ki bir meseleyi ortaya atmak, bir düşünceyi yaymak yahut savunmak için yazılmıyolsun.» demek belki daha doğrudur. İşte bize ilk Çağ Yunanlılarından kalmış olan trajedialar, komedialar: hangisi bir düşünceyi yaymak yahut savunmak için yazılmamıştır? Yoksa Aristophanes'in komedialarını birer sanat eseri saymıyacak mıyız? Ya Balzac, ya Stendhal, ya Zola, ya Dostoyevski? Onların romanları da bir takım sorunlar, hem de gündelik geçici sorunlarla dolu değil midir? Evet, gerçek romancı bir iç baskısından etkisiyle yazar, ama biricik düşündüğü şey sanatı değildir.»

Söyleyişinin konusu yukarıya aldığımız parçadan da anlaşılıyor: Suut Kemal Yetkin bir yazı yazmış, gençlere bir takım öğütler vermiş, gençlerin toplum sorunlarıyla uğraşmalarını doğru bulmuyormuş. Ataç hem gençlere öğüt verilmesini istemiyor, hem de yazarın söylediklerini doğru bulmuyor. Yerden göğe kadar haklı. Haklı ama bu parçada bizi üzen şeyler de yok değil. Ataç gençleri okumuyormuş, dilleri, türkçeleri hoşuna gitmiyormuş da... Biz bu söze inanamayız. İnsan bir yazının, bir yazarın dilini ancak okuduktan sonra güzel yahut çirkin bulabilir. «Dilleri, türkçeleri hoşuma gitmiyor» diyeceğine, «Fuzulî'leri, Baki'leri, Nedim'leri okumaktan gençleri okumaya zaman bulamıyorum» deseydi, daha doğru, daha samimi bir söz etmiş olurdu.

Neyse bunlar o kadar önemli değil. Bu söyleyişi yazdıktan sonra Ataç da biraz olsun gençlerle ilgilenmeye başlasın. Başladıktan sonra da yukarıdaki bütün o güzel yargıları unutturulsun. Geçen yıl bir kaç sanat dergisini «güdümlü sanat» yapıyor, diye yerdi durdu. Güdümlü sanat deyimini ilk kullanan o oldu galiba...

Ataç'tan sonra da bir çokları bu deyim benimsedi. Bunun için okuyucuların da yadırgamıyacağını sanıyorum. Anlam açık zaten: güdümlü sanat! Bir fikri, bir meseleyi yaymak yahut savunmak amacı «güden» sanat! Bir şey daha ekliyelim: bugün bir çok genç sanatçılar (Sonu 4. de) Tahsin YÜCEL

AYAK ÜSTÜ...

NEDEN BÖYLE YAZIYORSUNUZ?

Sükran Kurdakul

Şairin de öteki insanlar gibi çocuk çağı, delikanlı çağı var; bu belli zamanlarında irin de fikir gelişmeleri toplumun belli eğitim kuvvetlerine göre oluyor. Bir yandan da sanatına ait zorunluluklarda kendi kendisini yaratması, inşa etmesi lâzım; bu günkü günde her halde sanatıma ait zorunlulardan yüzümün aklı ile çıktığı iddia edecek değilim. Önceleri aceleci bir tarafım vardı, kırmaya çalıştım. Kırmaya çalıştım da her şeyler oldu bitti mi? Elbette bitmedi. Kim bilsin daha nice kusurlarım vardır. Zamanla bunları da görüp yakamı kurtaracağımı zannediyordum. O belli maksatları olan eğitim kuvvetlerine gelince: gayri dört beş yıldır bana bir şeycik söyleyemez haldedirler; türkçede de adamı bilim düşüncesine götürecektir bir sürü kitap varken bir takım methû senâlara kulak vererek geçirdiğim bir kaç yıla hâlâ yanyorum. Bereket versin bir önceki neslin şairlerine (yâni H. İ. Dinamo-ya, Rifat'a, Kadir'e, Cahit İrgat, İhan Berk, Ö. F. Toprak, Suat Taşer'e). Onların bizim üzerimize bizim fenalıklara karşı direnç kazanmamızda büyük faydaları olmuştur. Onların memleketimizin bu iyi niyetli sanatçıların 1941-1948 yıllarını bugünkü günlerini de hatırmızda tutarak araştırın, şiirin memleketimizde hareket halindeki verilerini bulacaksınız.

Zaten her kendini bilen sanatçı aynı çabayı göstermiyor mu? Fikri hayata, sanati harekete dökmek için yazdığını göstermiyor mu? Bu aynı hayati yaşayan, aynı sosyal özellikleri olan memleketlerin sanatçılarına ait müşterek bir taraf değil mi? Kendini düşkünlüğünü kıran kişisel tutkuları, vehimleri, korkuları olmayan geldikleri maha'leleri unutamayan sanatçılara ait müşterek bir taraf değil mi?

A. Kadir

Yaşadığımız günler, bir bakıma fena, bir bakıma iyi. Kimimiz, bu karanlık böyle sürüp gidecek, biz de bu karanlığın içinde boğulacağız diye düşünüyoruz. Mümkün olduğu kadar genç boğulmak için de, ya idareci oluyor, tatlı canımızı düşünüyoruz. Yahut bunahıyor, başka çikar yol bulamıyor, kuduk manda gibi sağa sola, rasgele saldırıyoruz. Kimimiz de, dünyanın, insanların bir gün mesut olacağına, bu kulluğun, bu düzensizliğin bir gün biteceğine, tâ uzaklarda, oldukça güç anlaşılır apayrı bir dünya içerisinde kalacağına inanıyoruz. İnsanları bu karanlık dünyadan alıp, o aydınlık dünyaya götürecektir olanların da gene insanlar olduğuna inanıyoruz.

Hep istedim ki, bu insanlar arasında benim de bir küçükük yerim olsun. Anladımız mı niçin böyle yazdığımızı?

1940 daki tasviye tartışmasının gerçek mahiyeti nedir

(Baştarafı 1 inci sayfada)

(3). Bağırma, çağırma mahal yoktu», «Bir istidadın, bir kıymetin kendini duyurmasına imkân mı vardı», «gençler şimdiki nesle elbette faik olacaktı»..

18 Ocakta Eminönü Halkevinde verilen konferansa bakılırsa hâdiseler komitelerin istediği gibi inkişaf ediyordu.

3 — Halbuki gençlerin iktidar partisini çileden çıkaran temayül ve faaliyetleri ne duraklamış ne de yolunda sapmış bulunuyordu. Gençler olayları dikkatle takip ediyorlar ve ne yapacaklarını da biliyorlardı. Ancak işin aceleyle gelen tarafı yoktu. «Gençler iki istikamet karşısında idi; Birisi eski çağlardan ve nesillerden kaplıklarını gösterecek eserler vermek ve bizzat bu ziddiyetleri tahlile girebilmek, ikincisi cihan mikyasına çıkarak yeniyi müte-nevvi şekiller içinde getirebilmek». Bu iştikametlerde velut bir şekilde çalışabilmek için de birleşmek ve menfi âmilletle ne olursa olsun mücadele etmek lâzımdı. Gençler arasında toplantılar devam ediyor, Uyanış dergisi adeta bir organ haline gelivermiş görünüyordu.

Bu arada lüzumsuz ataklar halinde açık mektuplar, beyannameler ve yanlış tefsirler gençler arasında bazı vakitsiz anlaşmazlıklara sebep olmuyor değildi.

Bazıları «Devre uymak devrin bir kaç sosyal meselesile alâkadar olmak değildir» diyorlardı (Bak: Sokak Dergisi, sayı 1)

Bazıları ise olayları uzaktan ve anlaşılmaz nazariyatla takip etmek yolunu tercih ediyorlardı (Bak: İnanc dergisi sayı 2)

Fakat ne olursa olsun haksız iktidara ağıktan açığa tarizkâr bir tek genç bile görünmüyordu.

4 — 28 Ocak da Eminönü Halkevinin tertipledeği genç şairler gecesinin de fiyasko (4) ile neticelenmesinden sonra artık kat'î olarak anlaşılıyordu ki gençlerin temayül ve hareketleri para veya tertipler ile durdurulan veya ele alınır her hangi bir hoşnutsuzluk değildir.»

Diktatörlüğün vicdansız organları ve hizmetkârları sırtık maskelerini çıkarıyorlar. (5) Tekrar sukut konspirasyonu başlıyor, tekrar baskı ve tetiş vasıtaları faaliyete geçiyordu.

(3) — Yazıda ismi geçen gazetelerden başka İkdâm, Cumhuriyet, Haber, Tan gazetelerine bakınız. Vakit gazetesi ayrıca bir anket tertiplemişti.

(4) — O geceye kasden davet edilmiş bazı genç sanatçılar gurup halinde Halkevine giderek şairlerini okumasları ve programı altüst etmişlerdir.

(5) — Bu arada Uyanış dergisi sahibi Ahmet İhsan dergiyi bir müddet gençlere kapdırmakla itham edildiği gibi Halit Bayrı da Halkevindeki görevinden çekilmeye mecbur edilmişti.

940 daki tasviye tartışması diktatörlüğüne ileri sanatçı gençleri elde etmek için tertipledeği bir provakasyonun akim bırakılması hattâ baskı nizamına karşı bir tenkit fırsatı halinde kullanılması hâdisesinden başka bir şey değildir.

Lütfi ERİŞÇİ

İLERİDEKİ SAYILARIMIZDA

Orhan KEMAL	Samim KOCAGÖZ
Cahit İRGAT	A. KADİR
Rifat İLGAZ	Fahir ONGER
Ö. F. TOPRAK	Ş. KURDAKUL
Yaşar KEMAL	Orhan ÇUBUKÇU
Esat AHMET	Can YÜCEL
Cengiz TUNCER	Ziya METİN
Sabri SORAN	Zihya DOYRAN
Lütfi ERİŞÇİ	Turhan DOYRAN
Tahsin HÜSNÜ, Macit DERİN	

Yaşamak Lâzımdı

Bunca insan kucuna dizildi de Kalabalık, kocaman Edepsiz şehirlerin ortasında Cellatlara, dinelip duramadılar Mavzer elde Dinelip, dinelip de soramadılar..

Eski kitap böyle diyor : Evvelemler babamdan yemellyim kursunu Görür gibiyim Mert, ve erkek alını Mavzerlerin ortasında..

Mısırdan yana kelam etmek Onların yanı başında düşüp Ölmedikçe İskenderiye, İskenderiyede sallanan Mustafanın yankı bir memleket gibi anlatılmaz..

Ama söyleten kahir değil Gönül katlanmıyor. Eski bir yorgan gibi..

Kadın ayakkabısı dolu işportan Mahmutpaşa yokusunda kaldı.. Sen küçük esnaf da değilsin oğlum.. Tütün fabrikasında Ve İstanbulun, bilimum fabrikalarında Nüfus kâadında cürmü yazılı olanlara iş verilmez.. Sanada kapandı kapıları fabrikaların. Sen yığıldım Zarada silah arkadaşları, Kızılırmağa karşı türkü yakardın.. Kavgadan bahsederdin, Barış derdin, Uzaklara bakardın.

Şimdi liraya satılmıyor Mahmutpaşada Aliminüm, kap kaçak.. Dışarda öldüresiye bir sıcak Dışarda ağır bir hava bunaltıcı.

Nemli Zade çalıştırmaz olsun, Bu yürek bir lokmaya Kul kölemi olurmuş? Hürriyet dediğin böyle mi olurmuş?

Nazlı Ciloanalı

BİZİM İLLER

Sen bizim illeri tanımazsın yabancı Bizim iller sızinkine benzemez Çatılı tüfekler gibi dağları tümsek

Ovalarda mahsulü tozar gider illerin Bereketsiz topraklara kan verir damardan

Namulusu, bağrıyanık insanları bizleria. Sabır ve tahammül zikredilen camileri Mukadderata bağlı esnafı vardı Koyan tokluğuna çalışan reñberleri Bir defa olsun candan gülmemişlerdir Koyan koymuş acıları bizim illere Toprakları, zenginleri, Allahları.. Zehir katmış fakirlerin ömürlerine.

Yaşar Köksal

Karaölüm çetesi

(Baştarafı 1 inci sayfada)

gibime gellyor. Amerikalıların yaptıkları, ettikleri, aynı keramettir. Değil mi ki dolarları var, isterlerse daha üstüne dolar verir filmlerini de zorla memleketimize sokarlar. Gelirler, Türkiyede de casus filmi çevirir, giderlerken rejisörleri marifeti ile, hiç olmazsa Parislerde bize söver sayarlar. Biz de bu rejisörün yaptığı matahı heyecanla bekleriz. Memleketimizin güzel yerlerini değil, her memleketin bir kösesinde olabilecek bozuk kaldırımlarımızın resmini çekmiş diye üzüle üzüle.. Her ne hal işe aziz okuyucu, Amerikalılar gene de dostumuzdur, daha fazlası tenkidin yakışık almaz değil mi?.

Benim Sarı Başağım...

Sen gözümün ışığı yeşil yaprakların
Sen saçlarında taze açmış karanfillerin kokusu
Sen salkım salkım pencerelerimde mavilik
Bekle birazdan rüzgârla birlikte

Taze Mayıs çiçekleri camlardan içeri girecek
Sen avuçlarımdaki yaralardan akan kan
Sen yavaş yavaş duymağa başladığım acı
Yeni bir aşka tutuldum sanki öyle heyecanlı
Bıraksam kendimi ellerim titriyecek
Bekleme sakın olmam mümkün değil
Yenim ısralar yazmam başka şiir okuyuşum başka
Ûrperip bir lâhza gözlerini kapadıktan sonra
Daima bir susan halin var farkındayım
Dal ucundaki kuş söz aç bana
Sıvaları dökülmüş evlerin pencerelerinden

Altındağ'ın bir gecekondu evinde
Söz aç kiremitlerine yağmur çiseleyen şehirlerimden
Gecenin geç saatinde oturmuş kalmışım
Üzerimde kısılmış bir gaz lâmbası aydınlığı
Bakıyorum kırık cama yapıştırılmış gazete kâadından
Işıksız bomboş bırakılmış çamurlu sokaklar
Yarın sabah beşte kalkacaklar uykudan
Ellerimle dokunur gibi oluyorum
Kumral genç başlarına cessur çehrelerine
Yanık bir hava gibi sarıyor kalbimi
Ekmeklerini tuza bananların kederi
İşte böyle benim sarı başağım
Yüreğim seninle birlikte dolaşıyor ama
Her zaman bütün vatanseverlerle beraberim.

Ö. F. Toprak

DÖRT OLAY

(Kasım 1952, Paris)

— I —

SINEMADAN söz açtığımız zaman, son ayların en mühim olayının, Şarlo'nun filmi ve Avrupa seyehati olduğunu söylememiz lâzım. Sinemanın bir numaralı sanatçısı bize Monsieur Verdoux'dan beri, yani dört senedir film vermemişti. Dört senenin emeği olan ve sanat çevrelerinde merakla beklenen Limlight nihayet dünya sinemalarını işgal edebilecektir. 16 Eylül'de New-York'ta gösterilen film Londra'da oynatılmaya başlanmıştır. Filmin Paris'te çıkışı, kasım başı olarak tesbit edilmiştir. Şarlo Londra'da olduğu gibi Paris'te de bizzat filmi takdim edecektir. Daha sonra İtalya'ya gidecek olan Şarlo'nun bu Avrupa seyahati, büyük bir önem taşımaktadır. Dünya sinema sanatının merkezi olan Avrupa'ya aynı sanatın bir numaralı sanatçısının gelmesi, şüphesiz her iki taraf için de sevinçli, aynı derecede alâka çekicidir. Bir çok büyük sanatçı-üzlerinde tesirleri açık olan Şarlo'nun, bizzat Avrupalı sanatçıların tesirinde kaldığını unutmamak lâzımdır. Max Linder, René Clair bunlar arasındadır.

Büyük bir şöhrete malik olan Şarlo'nun sanatı uzun bir tetkik konusudur. Hakkında çıkmış bir çok kitap bunun en güzel misalidir. Çıkmakta olanlar, çıkacaklar da caba tabii. Ancak, onun aşkı ve hususî hayatı ile meşgul olan bir takım basın, çoğu zaman onun gerçek sanatını tanıtmamak demeyeceğiz, yalnız tamtık yoluna gitmiştir. Şarlo'dan, sanatından şüphesiz burada bir kaç satırla bahsedemeyiz. Şöhretinden bahsetmenin sanatından bahsetmek olmadığını biliyoruz. Bu büyük sanatçıyı tanımak ve tanıtmak için yapılacak ilk şey filmlerini görmek ve değerlendirmek olduğundan, bir izahın bunlarsız imkânsız olduğunu ilâve edelim. Şarlo'nun Avrupa'ya gelişi, yeni filmi'nin oynatılmaya başlaması eski filmlerini tekrar ön plana sokmuştur. Bunları mümkün olduğu kadar çabuk görelim, mümkün olduğu kadar çok görelim ve Şarlo'yu anlamaya çalışalım.

Limlight, «Sahne Işıkları» ile bir filmi değil, bütün bir sanatçıyı, bütün bir sanatı görmek mümkündür.

— II —

Tiyatroya gelince... Copeau, Dullin ve Jouvet'in ardından Baty'yi de kaybettir. Tiyatro kaybetti diyoruz. Zira onu Fransız Tiyatrosu içine sıkıştırmak hata olur. Diğer üç sanatçı gibi Baty de, devrini ve memleketini aşmış sanatçı idi. Onun ölümü, tiyatro için büyük bir kayıp olmuştur. Yarım yüzyıl içinde sayacağı gelişmelerde, onun adı, sayısı onu veya onbeşi aşmayacak sanatçıların arasında daima anılacaktır. Nedenise tiyatro, bir kaç yıldır, en mühim olayları arasında, şu veya bu sanatçının ölümünü saymak lüzumunu hissediyor. Baty'nin ölümü, yarım yüzyıllık Fransız Tiyatro sanatından kalmış son sanatçıyı da almaktadır.

67 yaşında ölen Baty, Copeau'dan sonra gelen nesil içinde en mühim yeri işgal eden dört sanatçıdan biridir. Bu dört sanatçı, yani Pitoeff, Dullin, Jouvet ve Baty, 1926 da Kartel Tiyatrosu birliğini kurmuşlar ve manevi bir beraberlik içinde çalışmışlardır. Oyunun önem kazanmasında, tiyatronun başımsız bir sanat olmasında bu dört sanatçı büyük gayretler göstermişlerdir. Baty diğer üçünden farklı olarak sahneye koyana büyük bir önem verir ve tiyatronun asıl sanatçısının o olduğu kanaatindeydi. Baty, edebî eserini önemini, görülen seyredilen yanında daha az gö-

rür. Ancak bu, edebî esere önem vermemesi demek değildir.

— III —

Jouvet'in ölümünden sonra teselli arayanlar, Jean Vilar'ı buldular. Baty'nin ölümünden sonra da onun ismini zikretmektedirler.

Fransız Halk Tiyatrosunda bir senelik bir idareten sonra Jean Vilar şüphesiz Fransız Tiyatrosunun en mühim sanatçısı haline gelmiştir. Bu yolda en mühimi, Jean-Louis Barrault'u geçip geçmediğini şimdilik söylemekten çekiniyoruz. Ancak, sadece Fransa'nın değil, modern tiyatronun mühim bir olayla katıştığını söyleyenlere inanamamız gerekirse -bunu söyleyenler arasında kendimizin de olduğunu söyleyiverelim- Jean Vilar'ı büyük bir önemle takip etmemiz gerekiyor. Her türlü mukayese bir yana şimdilik.

T. N. P uzun bir seyahatten dönmektedir. Almanya'da ve İtalya'da bir çok şehirlerde temsiller veren Vilar, Marsilya'da Le Corbusier'in son eserinde Le Cid'i oynadıktan sonra Paris'e dönecektir. Piscator ile sahneye koyacakları eser merakla beklenmektedir.

Bu uzun seyahat esnasında, Milano'da Piccolo Tiyatrosunun davetiyle toplanmış olan Halk Tiyatrosu Kongresi büyük bir önem taşımaktadır. Bu son sene içinde bir çok sanatkar toplantılarına, kongrelerine şahit olduk. Bunların hepsine, birtakım sanatçıyı bir araya toplamış olmaları dolayısıyla lüzumundan fazla önem vermek hata olur. Meselâ bu toplantılardan en önemlisi Venedik'te Unesco tarafından tertip edilen Sanatçılar Kongresinde, şu veya bu memleketin temsili uzun tartışmalara yol açmıştır. Şahsen Fransız Tiyatrosunun, yazarlarının ne şekilde temsil edildiğini bildiğimden, ve delegeler arasında Fransız Tiyatrosundan söz açıldığı zaman kimlerin sözü geçtiğini gazetelerden okuduğundan, Fransız Tiyatrosu tiyatro edebiyatı hakkında böyle bir kongrenin ne gibi faydaları olacağını halâ anlayamamaktayım. Öte taraftan, her zaman olduğu gibi sanatçıların bir araya gelmesi faydadandan uzak değildir. Bu bir araya gelen sanatçıların yanında ötekileri unutmamak şartıyla. Belçika'daki şairler kongresi, geçen seneki sinema sanatçıları toplantısı bunlar arasında en iyi neticeler vermiş olanlarındandır. Bu toplantıların festivalleri bir araya gelmesi, çoğu zaman başarılarına yardım etmektedir. Milano'daki Halk Tiyatrosu toplantısı, T. N. P. nin müsabet çalışmalarıyla ve verdiği misallerle bir kat daha önem kazanmıştır.

Halk Tiyatrosu Severleri toplantısı, ilk defa bu sene Avignon'da festivali takip eden günlerde yapılmıştır. Milano'daki toplantıdan sonra bir beyanname neşreden sanatçılar, Halk Tiyatrosunun gelişmesi için esas olan noktaları göstermekte ve tiyatronun geniş halk kitlelerinin mahî olabilmesi için öteki sanatçıları çalışmaya davet etmektedir. Üçüncü toplantı Bruxelles'de yapılacaktır.

Bir senelik T. N. P çalışmalarını Halk Tiyatrosunu geçtikten sonra büyük bir adım olduğundan, 15 Kasım'da başlayacak olan ikinci tiyatro yılı, T. N. P severleri büyük bir merakla beklemektedirler.

— IV —

Shakespeare'in Fransız Sahnesinde gördüğü misafirperverlik son yıllarda bir hayli arttı. Comédie Française şimdi Roméo ve Juliette'yi oynuyor. Sophokles'te sık sık Shakespeare'in yanın-

Bakır Tükrük Hokkası

Sürt bakalım yavrum tükrük hokkalarını.

Detroit,
Chicago,
Atlantic City,
Palm Beach demeyip,

Sürt tükrük hokkalarını
Otelin mutfağının buharları
Otelin holünün dumanları
Otelin tükrüklerinin salyaları
Hayatımın bir bölümünü teşkil eder benim de,

DE gidi yavrum de!

Bir nikel,
Bir dime,
Bir dolara,
Günde iki dolara,
De gidi yavrum de!
Bir nikel,
Bir dim,
Bir dolar,
Sonra iki dolar,

İki dolar bir çocuk pabucu parası eder.
Ve senin ücretini ödemeğe yarar

Pazarları kilisede.

De Yaradımım de!

Bebekler ile kilise
Ve kadınlar ile pazar
Karışır dimlere bütün bunlar
Dolarla temiz tükrük hokkalarına karışır
Ve senin ücretine.

De gidi yavrum de!

Tanrı da güzel bulur elbet parlatılmış bir bakırı.

Davudun oynaklarının zilleri
Hazreti Süleymanın kadehleri gibi
Yepyeni parıl parıl parlatılmış bakırı,

De gidi yavrum de!

Tanrım evinde tertemiz bir tükrük hokkası ne demek
Bir tükrük hokkası yepyeni parıl parıl parlatılmış
Benim de ikram edebildim ona en aşağı böyle bir hokka.
Ya Şeytan çocuğum ya!

Langston Hughes

(Türkçesi : H. NADİR)

KÖY FİLMİ

Geçenlerde bir sinema dergisinde, bu yıl yapılan yerli filimlerden biri hakkında bir yazı çıktı. Yazara göre eser, «... göbeksiz, kansız bir Anadolu filmi» imiş.. Meziyet gibi gösterilmek istenen bu vasıflar üzerinde biraz durulmuş. Tuhaf şey, Anadoludan bahseden bir filmde neden göbekte, kan olmasın? Tuluat tiyatrolarını dolayarak sefalet çeken varyeteci yosmalarla, ağaların oturak âlemlerinde çirliçirliçil olarak oynatılan kadınların, nihayet köy düğünlerinde keyfe gelip oynayan Ayselilerle, Fatmaların göbekleri hep şu Anadolu toprakları üzerinde çalkalanmıyor mu? Kana gelince: onun da bazan dizboyuna kadar çıktığını bilmek için Anadoluyu karış karış gezmek hiç de gerekmez. **Günlük** gazeteleri okumak yeter de artar bile..

Bu mülâhazalara karşı şöyle soracaklar da çıkabilir: «Şimdiyedek yapılan köy konulu filimlerimizde pekâlâ göbekte, kan da olduğu halde, onlar neden başarılı değildi?» İşte meselenin püf noktası... Çünkü o filimler, göbeği de, kanı da bir takım sathî olaylara

da yer alıyor. Molière'in evinde tiyatro sanatının bu öteki iki büyüğünü gördüğümüz gibi, Fransız sinemalarında da sinema sanatının en büyüklerini kolayca yan yana görebiliyoruz. Fransızların büyük sanatçıya, iyi esere olan sevgileri bu iki sanatın en büyüklerini hemen hemen her zaman görebilmemizi sağlıyorsa da bir gün oluyor, Shakespeare'i, Sophokles ve Chaplin'i -pardon, Şarlo'yu-, Chaplin ve Sica'ya, Sica ve René Clair'i bir arada buluveriyorsunuz. Bu son sanatçının «Belles de Nuit» si de Limlight'la aynı günde çıkıyor. Clair, ne yapıp yapıp iki filmin ilk defa aynı günde gösterilmelerine mâni olmak istemiş. Gene de aynı günde çıkıyorlar. Bir tesadüf ama, mecburiyeti de unutmamak lâzım. Vakit geçiyor, ve gösterilecek, oynanacak o kadar eser var ki.

Turhan DOYRAN

zemin yapmakla yetinmiyorlardı. Halbuki o göbeklerin ve kanların bir çok toplumsal, ekonomik, kısaca insani sebepleri olmak gerek... Bu gerçekleri belirtmeyen filimler, üstelik te en geri teknikle, daha doğruya tekniksizlikle yapıldıklarını düşünürsek, onlarda niçin iş olmadığını hemen anlayabiliriz.

Bir yığın yanlış, sakat görüşleri, meziyet, iftihar bayrağı gibi acıp gösteren zihniyetten kurtulamazsak, Türk filmciliğinin geleceği hakkında ümit beslememiz de beyhudedir.

Ziya METİN

Bize gelen kitaplar :

CEMİLE

Orhan Kemal'in romanı

Fiati 100 Krs.

GÜNAYDIN YERYÜZÜ

N. İlhan BERK'in şiirleri

Yeditepe Yayınları - Fiati - Resimliyen:

Fethi KARAKAŞ - Fiati - 100 Krs.

ORTALIK

Cahit İRGAT'ın şiirleri - Resimliyen:

Metin ELOĞLU - Yeditepe yayımları: 10

Fiati: 100 Krs.

ATATÜRKLE KONUŞMALAR

Mustafa BAYDAR'ın çeşitli kaynaklardan derlemesi. Yeditepe yayını. 100 Krs.

Beraber

15 günlük fikir - sanat dergisi

Sahibi ve yaza işlerini fiilen idare eden :

METİN ÖZEK

Telefon : 27423

P. K. 38, Aksaray - İstanbul

Abone bedeli:

1 yıllık 400 Krs., Altı aylık 200 Krs.

Dizgi ve Baskı :

ERTİGİL MATBAASI

18 KASIM 1952

Hikâye

DOĞUM

Sokak bir an kadın çığlıklarıyla doldu:

— Ne var? Ne olmuş?
— Sorma kardeş, bir kadın..
— Fakir bir kadın. Altta yok, üstte yok...

— Eee?
— Doğuruyormuş..
— Nerde?
— Arka sokakta!

Arka sokağın altbaşındaki kulübesine ancak giren kadının gözleri yuvalarından fırlamıştı. Müthiş bir ıstırap çekmekte olduğunu açıklayan yüzü kıpkırmızıydı. Toprağa diz çöktü, karnını avuçlarıyla bastırarak:

— Aaah!
Diye inledi. Dört yaşındaki kızı az ileride, iri, mavi gözleriyle annesine bakmaktaydı.

Kadın tekrar:
— Ah yarabbi!
Dedi. Çocuk iki yanına bakındı. Yüksek yüksek duvarlarıyla evler.. Önde cadde. Caddede iki kedi birbirini kovalıyarak geçti.

Kadın artık dayanamıyordu. Yere yüzü koyun kapandı.

Çocuk dehşetle baktı:
— Anneciğim!

Kadın cevap vermedi. Çocuk tekrar etrafına bakındı. Kadın birden doğruldu. Sancı birdenbire geçmişti. Yerden kalktı. Kulübenin içine girdi. İncecik mindere kendini bıraktı. Sancının tekrar, hem de daha kuvvetle geleceğini biliyordu. Kapıdan çocuk:

— Anneciğim! diye seslendi.
Kadın acı acı gülmüsedü.
— Yavrum benim, dedi, orda bekle. Ebânım teyzen gelecek şimdi..
Sancı tekrarlanınca kadın kıvrıldı. Tâ iliklerinden gelen bir miltiyle mindere devrildi.

Kulübenin içinde uçan bir takım karaltılar farkedilen çocuk birdenbire korktu. Fareler uçuyor gibi geldi. Yahut kara böcekler.. Kara böcekler ne kadar da çoktular. Kulübenin içinde uçuşuyorlardı.

— Anneciğim!
Diye bağırdı.
Kadın başını kaldırarak çocuğa baktı.

— Ordan ayrılma evlâdım, dedi, ebânım teyzen nerdeyse gelir!

— Eh anneciğim, ayrılmam.
Kulübenin içi gittikçe kararıyor, uçan kara böcekler çoğalıyordu. Kadın yeni bir sancıyla allak bullak olunca, çocuk tekrar:
— Anneciğim! diye seslendi.

— Bir erkek gibi iri kemikli olan ebânım sokağın ortasında durmuştu:

— Kocası kocası yok! dedi, ahret suallerini bırakın da bir şeyler verin, yazık ayol!

Komisyuncunun karısı:
— Kimbilir, kimden peydahladı? dedi.

Ebe:
— Kimden peydahlasa peydahlasın hanım. O da bir can taşıyor, aa..

— Ben bir şey demedim ki ebânım teyze!

— Başkasının gözündeki çöpü görmek kolaydır evlâdım, mârifet..

Şoförün karısı:
— Kendindekini görmekte! diye lâf attı.

Komisyuncununkıyla kaç zamandır dargındı.

— Bana bak sırfıntı, dedi komisyuncununki, açtırma ağzımı ha!

— Aç bakalım. Açarsan ne varmış?

— Açtırma işte, o kadar.

— Bildiğin bir şey varsa söyle kızım, alnım açık benim..

— Belli.
Karga büyüme istidadı gösteriyordu. Araya gene ebe girdi:

— Kavgayı bırakın ayol, kadıncağız ya doğurdu, ya doğuracak. Bezden, eski çamaşırdan neyiniz varsa verin. Hadi, çabuk!

Bunun üzerine bezler, küçülmüş zıbnlar, gömlekler yağmıya başladı. Komisyuncununki şoförünü göz hapsine almıştı. Şoförünkü bir kaç parça bezle

Şoförünkü az sonra bir deste çamaşırla dışarı çıktı. Küçük kızın üç entarisini, iki donunu, dört gömleğini, iki çorabını, iki popisiyle on lira parayı ebânıma teslim etti.

Komisyuncununkinin aklından da yeni yeni bir şeyler geçtiyse de bu kadarının fazla olacağına hükmederek, alırdış etmez göründü.

Ebe sokağın köşesinden çıkınca, kulübe kapısında bekliyen çocuk:

— Ebânım teyze geliyor anne!
Dedi.

Kadın hazırdı zâten. Rasgele gömledi. Ebânım çocuğu oynamağa gön-

Bakkalınki:
— Ya ters gelirse? diye korkuyla söylendi.

— Çok ta fakirmiş. Ters gelirse ne yapar zavallı?

— Zararı yok ki amelîyat olanır?
— Zavallı kadın!

— Ameliyat için avuç dolusu para isterler..

— İsterler patib..
— Kocamı ok, ne demiye yaramazlık edersin be kadıncağız?

— Ue yapısın kardeş, onunki de nefis, o da can taşıyor..

— Ya ters gelirse?
—

bu
Ebânım ellerinin kanıyla, sokağa bu zafer çığılığı gibi girdi. Heyecandan sokağın hkali uracaktı sanki. sokağın kalbi duracaktı sanki.

— Ne oldu?
— Bir oğlunuz oldu ayol bir oğlunuz! Görmeyin nur topu gibi!

Sokak sevinçten çalkalandı. Hele şoförün karısı öyle sevindi ki, hızını alamadı, gitti sokak kapısında duran komisyuncununkinin boynuna sarıldı, onu öptü öptü..

Şoförünkünün göğsü hızlı hızlı inip du.

GÜDÜMLÜ SAN'AT

(Baş 1. de)

rin başında taşıdığı sanat! Gençler bu anlayışa başlarının üstünde yer veriyor, bu anlayışa uygun eserler vermeye çalışıyorlar ama bir çoklarını çileden çıkarıyor bu. Sanatkarın toplum davaları uğraşması, toplumu, daha güzel, daha mesut günlere ulaştırabilmek için çareler araması, halkı anlatması, halkı dile getirmesi sinirlendiriyor onları. Tantanah konular, cıvıllı bıcılı deyişler, ince ince buluşlar istiyorlar. Bugünün sanatını sanattan saydıkları bile yok..

Çünkü sanatkar dediğin içinden geleni yazarmış! Suut Kemal de öyle düşünüyor, «Sanattan başka bir şey düşünmiyen gerçek romancı yazdığı bir iç baskısının tesiriyle yazar. Bir meseleyi ortaya atmak, bir düşünceyi yaymak veya savunmak için yazılmış tek bir sanat eseri gösterilemez.» diyor. Ataç İkinci cümleyi pek güzel cevaplandırıyor. Biz de birinciye ele alalım: Sanattan başka şeyler de düşünün romancı da yazdığı bir iç baskısının etkisiyle yazmaz mı acaba? Herhalde bir iç baskısının etkisiyle yazar. Böyle olmasaydı, kut kanaat geçinebilen bir çok değerli sanatkarımız bugün mevcut olmayacaktı. Karşılaştıkları sayısız güçlüklerle rağmen yollarında azimle yürümleri de, eserlerini kuvvetli bir iç baskı ile etkisiyle yzduklarını gösterir. Ne var ki bugünkü sanatkarların içinden bu beylerin hoşuna gidecek şeyler gelmiyor. Nasıl Musset'yi, en çok aşk, Yunus'u en çok tasavvuf ilgilendirmişse, bugün sanatkarımı da en çok toplum meseleleri ilgilendiriyor.

Hem bana öyle geliyor ki, bu konuda ne söylesek boş, hiç bir şeyi değiştirmiş olmayacağız. Varsın yarın yaşamış, devrini doldurmuş birkaç kişi yitmiş dursun. Genç sanatkar kendi yolunu kendi bulacaktır. Artık bulmuyor da, diyebiliriz. Bugünkü sanatımız toplumu, toplum meselelerini dert etmiş kendine. Bugünkü sanatkar halkı anlatmaktadır. Bugün başka bir yol takibedenler, okunsalar, alkışlansalar bile bu devrin sanatkarı sayılamazlar. Zaten bu her devirde böyle olmuştur. Her devrin kendine göre, iyi veya kötü bir sanat anlayışı vardır. Bizim devrin sanatı da bu! Ataç'ın tabiriyle «Güdümlü sanat»..

Tahsin YÜCEL

Meryemin Reşit

«Keklik ne ötersin Çukurovada?»
Şahin değil,
Bir ince hastalıktır kapmış yavrunu,
Bir peçede sermiş yataklara.
Terden sırlıklam olmuş saçları,
Dudakları lime lime atesten.
Derisinde gün yanığı katmer katmer,
Bir ağarır, bir sararır.
Pırnalın, karacalının, perenin,
İşler tabanında diken,
Keçebağın sıtması dalagında,
Çiğerinde bıçak gibi veremi.

«Kendin gurbet elde gönül sulada!»
Açınca gözlerini boz toprağın üstünde
Başucunda telli pullu kavaklara
Kernip kernip ayığı dökülür;
Secemezsin ateş böceklerini,
Atlasa kurbagalar görünür.

Çiy düşümü saçların gecedin
Batman döver desirdiğin kozalar,
İki gözün kör olmaya Keçebağ,
Ne dedin de Toprakalaye ne dedin?
Öldüremediğin elciyi, ırgadı,
Bana gönder mi dedin tez elden!
Eus düştü mü Lecele sabahtan

Bil ki «yanar yanar Çukurova örd olur»
Sahyerir kanadını turaçlar,
İstem kalem sıaktan,
Yıldımından geyik leylek,
Urulu geger böcekten.

«Her sineği bir ahçı kurt olur.»
Estikçe göl yellerin de estikçe
Bir o yana, bir bu yana ırgalını
Kafkurlarıp, günebakanı, kindranı,
Ağustosta pampal pampal nehr,
Eyhanalar, Akaleler,
Savrulur boz toprağın tozu inceden
Yakar da Reşidin genzini,
Yol yol olur akan terler.
Soldudur gül bezini,
N'istedin de Keçebağ, N'istedin?
Cimel kızı Meryemin oğlunu
Bildir yangına düşürdün bu yıl vereme,
Düşürdün de ecel ile esledin!

Rifat Ilgaz

çocuğunun iyice küçülmüş çiçekli bir entarisini verince, komisyuncununki:

— Al ebânım! diye pencereden seslendi, tut şunları..

Dört tane bez, iki gömlek, bir fanilâ, bir de eski popiyle beş lirayı pencereden gösterreeek, attı.

Şoförünkü mosmor olmuştu. Kan tepesine sıçırıyarak:

— Dur ebânım, dedi, şimdi gelyorum.

Herkes merakla bekliyordu.

derdikten sonra kulübe kapısını örtüp, içeri girdi.

Sokakta kavga ve dedikodu dinmiş, antenler gerilmiş, arka sokaktan gelecek haber rabırsızlıkla bekleniyordu. Doğrumuş kadınlar kendi, doğumlarını hayalliyor, karşıdan karşıya gözlerle anlaşıyor, yüzlerini buruşturuyorlardı.

Şoförünkü:

— Kapıya konacak şey değil! dedi.